

Ker se je ob priliki gostovanja naše drame v Beogradu mnogo pisalo o oblikovalni transformaciji pojedinih umetnikov iz našega kolektiva, (Levarjeva, Sever St.) se mi zdi potrebno, da umetniško vodstvo pri zaposlitvi ostalih igralcev da istim možnost transformacije pač s tako pestrim in bogatim repertoarjem, a pred vsem z prevdarno podelitvijo vlog, da ne bi izgledalo kakor da je privilegij mogoč v umetniško zrelem kolektivu.

Hočem biti odkrit, zato sem napisal gornjo pripombo. Za svoje 23 letno delo bi tudi želel igrati v zgoraj predlaganih delih v bodoči sezoni in to: Župnika v Kralju na Betajnovi, Solnesa v Graditelju Solnesu v slučaju, da bo na repertoarju v dokaz o eventuelni zmožnosti v igralski transformaciji

SF-SN!

Dne 23. 1. 1950

Furjan Maks

5

Maks Furijan je okroglih petdeset let dejavni igralec na deskah poklicnega gledališča. V tem obsežnem časovnem razponu je izoblikoval in utrdil svoj značilni igralski profil, ki nosi v slovenskem gledališkem svetu svojevrsten pečat.

Maksa Furijana je na pot slovenskega igralca pospremila dvojce: izšel je iz obrobja slovenskega ozemlja, iz haloškega Zavrča na pragu panonske ravnine, in drugič, med poklicne igralce se je prebil iz proletarskega okolja mariborskih železniških delavnic, kjer je začel po prvi svetovni vojski delati kot mizar. Gledališko se je šolal pri učiteljih mladih igralskih rodov v Mariboru, pri Milanu Skrbinšku (1920—1922) in Radetu Pregarcu (1927—1929), vmes pa je z velikim žarom sodeloval v mariborskih ljubiteljskih gledaliških družinah, zlasti na Ljudskem odru. Rade Pregarc je obetavnemu Furijanu dajal zahtevne igralske naloge že med šolanjem, ko je mladi mizarski pomočnik garal prvi del dneva v delavnicah, drugi del v igralski šoli, na skušnjah in na predstavah v poklicnem gledališču. Kritikom je takoj udaril v oči, ko je leta 1929 kot petindvajsetletni mladenič zaigral starega Epkala v Ibsenovi Divji rački. Makso Šnuderl je Furijanovega patra Lorenza iz Shakespearovega Romea in Julije isto leto že opisal, da je bil »presenetljivo točen in zelo zanimiv; za to kreacijo sme redko talentiranega diletanta zavidati marsikak poklicni«. Furijana je še isto leto, 1929., angažiral upravitelj mariborskega Narodnega gledališča dr. Radovan Brenčič. Tri leta kasneje je Furijan nastopil v vlogi Hermana II. v Kreftovih Celjskih grofih. Takrat je kritik Radivoj Rehar razsodil, da ga je »podal mojstrsko in napravil mojstrski izpit; poslej ga lahko štejemo med prve«. Furijanu se je odprla pot navzgor. Silva Trdinova je o Furijanu leto kasneje zapisala, da je »izobražen, ambiciozen in talentiran igralec«, in ko je dr. Vladimir Kralj ocenjeval mariborsko gledališko sezono 1935/36, je o Furijanu pribil, da je »brez dvoma najmočnejši v lanski sestavi ansambla, naravnost neizčrpen zaklad mimičnih vizij...«. Žal se je Maks Furijan tedaj zaradi mariborskih gledaliških razmer odpravil v Osijek, od ondod v Skopje, pa spet nazaj v Osijek, nato pa v Zagreb. Za več kot deset let se je odtegnil slovenskemu gledališču, v katero se je povrnil l. 1947, ko je bil sprejet v ljubljansko Dramo. V njej je kot redni član nastopal do upokojitve leta 1962. Od takrat sodeluje kot gost v ljubljanskih poklicnih in eksperimentalnih gledališčih, pri ljubiteljih, nasto-

Z B. Kraljem v filmu Dolina miru F. Štiglica, 1956

pal pa je tudi v celjskem Slovenskem ljudskem gledališču. Mimo gledališča je v povojnem obdobju odigral vrsto vlog na radiu, televiziji in v filmu.

V ljubljanski Drami je Furijan izoblikoval vrsto različnih odrskih postav: vojvodo Cornwallskega v Kralju Learu, Oronta v Molièrovem Ljudomrzniku, kjer je po besedah Tarasa Kermaunerja, »kot običajno prednjačil v maski«, generala v Hsiungovi Gospe Biserni reki, ki da ga je podal »z odlično masko in grotesknostjo« (Marjan Javornik), lepo upodobil Grèbauvala v Hochwälderjevem Javnem tožilcu, patra Timoteja v Machiavelljevi Mandragoli, starega skavta Carwrighta Langmeda v Ustinovi Trobi kakor hočeš, »še eno imenitnost, ki jo je Furijan dodal svoji galeriji izrednih odrskih postav«, tako je zapisal Jože Javoršek, dona Pedra v Tirsa de Molina Don Gil v zelenih hlačah »z odlično karakterno masko in igro commedie dell' arte«, Bardolfa v Henriku IV., Gajeva v Češnjevem vrtu Antona P. Čehova, strica Pleasanta v Tennesseeja Williamsa Orfej se spušča, vaškega nemčurja Vrtnika v Potrčevih Kreflih, župnika v Cankarjevih Hlapcih, Krnca v Kralju na Betajnovi, zdravnika v Marceaujevem Jajcu, dr. Franja Repiča v Krajnskih komedijantih Bratka Kref-ta, Echa v Osbornovem Luthru, Mr. Whitespoona v Kesselringovi komediji Arzetnik in stare čipke, ob štiristoletnici kmečkih puntov grofa Franca Tahija v Kreftovi Veliki puntariji, Othella v uprizoritvi Mestnega gledališča ljubljanske-

ga, igralca Kneza v Jovanovičevi igri Igrajte tumor v glavi in onesnaženje zraka, drugega tipa v Lužanovih Srebrnih nitkah. V povojnih tridesetih letih je na slovenskih odrih odigral okrog 130 vlog — bogata žetev. Maks Furijan je igralec z izrednim mimičnim čutom, s čutom za podajanje vnanjih karakteristik lika, katerega oblikuje. Mednje sodijo obraz, gibne posebnosti, posebnosti telesne konstrukcije in ne nazadnje njegovo oblačilo. Maks Furijan ima izjemen dar, da ume dojeti bistvene vnanjostne komponente lika in jih zaokrožiti v enovito, odrsko na moč zgovorno podobo. Zato je Furijanova galerija najrazličnejših človeških tipov in originalov sila pisana. Zlasti s to svojo umetnijo je postal neodmisljiv sestavni del slovenskega gledališča. Furijanova stvariteljska moč je usmerjena v značilne detajle, ki bistveno karakterizirajo upodobljeni lik. Takšno ustvarjanje se kajpada prilega že v literarni predlogi izjemno zastavljenim likom, še posebej komedijskim, kar ga nosi že proti področju situacijske in groteskne komedije, ali pa demonskim, negativnim tipom. Iz takšne Furijanove naravnosti je razpoložljivo tudi obilje njegovih odrskih šarž, ki so se — nekatere celo neme, kot na priliko v Novačanovem Hermanu Celjskem hlapec — ohranile v zgodovini slovenske odrske izraznosti. Ta poteza Furijanovega igralstva je seveda prisotna tudi v igralčevem oblikovanju psihološko nadrobneje naslikanih dramskih postav. O tem je dr. Vladimir Kralj izredno pronicljivo ugotovil: »Furijan rajši igra idejo nekega igralskega lika, nekega značaja, kot karakter sam v njegovi izkustveni zapletenosti in polnosti.«

Maks Furijan je redko znanje ustvarjanja odrske maske prenašal na mladi slovenski gledališki rod, ko je bil od 1955 do letos na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo predavatelj za gledališko šminkanje. Maks Furijan je kljub izredno dolgemu delovanju v slovenskem gledališču še zmeraj ustvarjalen in zagnan; posebno je opazna njegova zvezanost s slovensko gledališko mladino. Zna prisluhniti njenim pogledom na gledališko umetnost in jih pomaga prečiščevati s svojimi obsežnimi izkušnjami.

Maribor, 28. 10. 1978.

dr. Bruno Hartman

Maks Furijan (des Archives du Musée du théâtre et du cinéma slovène)

L'article est consacré au quatre-vingtième anniversaire de l'acteur Maks Furijan et reproduit quelques lettres typiques de l'acteur aussi bien que l'argumentation prononcée par Bruno Hartman lors de la remise du prix nommé »La bague de Borštnik« à Maks Furijan.